

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl dne 9. února 2017 mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy a Jana Musila (soudce zpravodaje) ve věci společné ústavní stížnosti stěžovatelů a) **J. Ř.**, b) **J. Ř.**, a c) **J. Ř.**, všichni zastoupeni JUDr. Marií Cilínkovou, advokátkou se sídlem v Praze 1, Bolzanova 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 2015 č. j. 25 Cdo 244/2015-649, spojené s návrhem na zrušení ustanovení § 243d písm. b) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Nejvyššího soudu České republiky, jako účastníka řízení, **t a k t o:**

I. Výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 2015 č. j. 25 Cdo 244/2015-649 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 2015 č. j. 25 Cdo 244/2015-649 se ve výroku I ruší.

III. V části směřující proti výrokům II a III rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 2015 č. j. 25 Cdo 244/2015-649 se ústavní stížnost odmítá.

IV. Návrh na zrušení ustanovení § 243d písm. b) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Odůvodnění:

**I.
Návrh**

1. Ve společné ústavní stížnosti ze dne 18. 1. 2016 stěžovatelé J. Ř., [žalobce a)], J. Ř., [žalobce b)] a J. Ř., [žalobce c)] (dále též jen „žalobci“ případně „stěžovatelé“) navrhli, aby Ústavní soud nálezem konstatoval, že v záhlaví uvedeným rozhodnutím, vydaným v řízení o náhradu újmy na zdraví, byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a toto rozhodnutí zrušil.

2. Spolu s ústavní stížností stěžovatelé podali návrh na zrušení ustanovení § 243d písm. b) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

II. Skutkové okolnosti

Z ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí vyplývají následující skutečnosti.

3. Původní žalobkyně Mgr. A. Ř. (dále jen „poškozená“) dne 4. 10. 2005 při sekání trávy na pozemku patřícím městu Šumperk ztratila rovnováhu a spadla do nezabezpečeného lapače splavenin; na následky těžkého úrazu dne 26. 7. 2006 zemřela; do řízení o náhradu škody na její místo vstoupili manžel a oba synové, nyní stěžovatelé.

4. Dne 16. 10. 2013 v pořadí druhým rozsudkem č. j. 16 C 88/2006-544, ve znění usnesení ze dne 17. 12. 2013 č. j. 16 C 88/2006-558, Okresní soud v Šumperku (dále jen „nalézací soud“) žalobě vyhověl a uložil žalovaným 1) městu Šumperk, 2) Šumperské provozní vodohospodářské společnosti, a. s. a 3) Vodohospodářským zařízením Šumperk, a. s., povinnost zaplatit společně a nerozdílně každému ze žalobců po 240 000,- Kč, jako jednorázové odškodnění za škodu usmrcením osoby blízké podle § 444 odst. 3 písm. a) a b) obč. zákoníku, a rozhodl o nákladech řízení. Nalézací soud tak rozhodl poté, co původní zamítavý rozsudek nalézacího soudu ze dne 20. 4. 2010 č. j. 16 C 88/2006-336 Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „odvolací soud“) usnesením ze dne 1. 3. 2011 č. j. 12 Co 293/2010-394 zrušil a věc vrátil nalézacímu soudu k dalšímu řízení.

5. Dne 12. 6. 2014 rozsudkem č. j. 12 Co 74/2014-597 odvolací soud k odvolání všech tří žalovaných v pořadí druhý rozsudek nalézacího soudu ze dne 16. 10. 2013 č. j. 16 C 88/2006-544, ve znění usnesení ze dne 17. 12. 2013 č. j. 16 C 88/2006-558, potvrdil (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky II a III).

6. Dne 27. 10. 2015 rozsudkem č. j. 25 Cdo 244/2015-649 Nejvyšší soud České republiky (dále též jen „dovolací soud“) k dovolání prvního žalovaného a druhé žalované rozsudek odvolacího soudu ze dne 12. 6. 2014 č. j. 12 Co 74/2014-597 změnil tak, že v pořadí druhý rozsudek nalézacího soudu ze dne 16. 10. 2013 č. j. 16 C 88/2006-544 se mění tak, že žaloba se vůči žalovaným 1), 2) a 3) ohledně částek 48 000 Kč pro každého z žalobců zamítá, jinak se rozsudek nalézacího soudu potvrzuje (výrok I). Dovolací soud dovolání druhé žalované odmítl (výrok II), a rozsudek odvolacího soudu ze dne 12. 6. 2014 č. j. 12 Co 74/2014-597 a rozsudek nalézacího soudu ze dne 16. 10. 2013 č. j. 16 C 88/2006-544, ve výrocích o náhradě nákladů ve vztahu mezi účastníky, zrušil, a věc v tomto rozsahu vrátil nalézacímu soudu k dalšímu řízení (výrok III). Dovolací soud přisvědčil výhradám prvního žalovaného proti správnosti posouzení spoluzavinění poškozené podle § 441 obč. zákoníku, a s přihlédnutím ke všem v řízení najevo vyšlým okolnostem určil míru spoluzavinění poškozené na vzniku škody v rozsahu 20 %. Protože dosavadní výsledky řízení ukazovaly, že o věci je možné rozhodnout [§ 243d písm. b) o. s. ř.], změnil dovolací soud napadené rozhodnutí tak, že každému ze žalobců vyhověl pouze v rozsahu 80 %.

III. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé v ústavní stížnosti tvrdili, že napadeným rozhodnutím dovolacího soudu bylo porušeno základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Porušení spatřovali v tom, že dovolací soud své rozhodnutí založil na „volné úvaze“, což

stěžovatelé považují za protiústavní, neboť jde o „rozhodnutí překvapivé s prvky libovůle.“ Byli toho názoru, že „[p]ři změně rozhodnutí přímo dovolacím soudem nemá účastník možnost seznámit se s názorem dovolacího soudu před jeho rozhodnutím, čímž se rozhodování NS ČR stává pro účastníka překvapivým, nepředvídatelným a neočekávaným a tudíž rozhodnutím protiústavním, porušujícím právo na spravedlivý proces.“ Stěžovatelé dále tvrdili, že napadené rozhodnutí nebylo dovolacím soudem dostatečně odůvodněno.

8. Návrh na zrušení ustanovení § 243d písm. b) o. s. ř. stěžovatelé odůvodnili tvrzením, že dovolacímu soudu dává možnost „přímo změnit soudní rozhodnutí, tzn. přímo konstituovat práva a povinnosti účastníků řízení“, v důsledku čehož se z něj stává de facto třetí stupeň soudního řízení, čímž se popírá jeho postavení vrcholného soudního orgánu, který zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování a zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů. Toto ustanovení je prý v rozporu s čl. 36 Listiny, „když rozhodnutí NS dle tohoto ustanovení jsou překvapivá a nečekaná.“

IV.

Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatelů

9. Dovolací soud ve vyjádření ze dne 9. 2. 2016 k ústavní stížnosti k námitce, že své rozhodnutí nedostatečně zdůvodnil, odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku ze dne 27. 10. 2015 č. j. 25 Cdo 244/2015-649 a uvedl, že úvaha, do jaké míry se poškozený sám podílel na způsobení škody, odvisí vždy od okolností konkrétního případu po porovnání všech příčin vzniku škody jak na straně škůdce, tak na straně poškozeného. V daném případě se na straně poškozené vyskytly nepominutelné skutečnosti jak dobrovolnosti její činnosti bez předchozí dohody s kterýmkoli ze žalovaných, tak nedostatečného zajištění při současné vědomosti její nebezpečnosti, které však soudy nižších stupňů dostatečně nezohlednily. Jde proto o právní závěr, kterým dovolací soud korigoval jinak správné posouzení věci odvolacím soudem. Dovolací soud má za to, že Ústavní soud by ústavní stížnost měl odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Návrh stěžovatelů na zrušení ustanovení § 243d písm. b) o. s. ř. je věcí čistě ústavněprávního posouzení, ke které dovolací soud nehodlá zaujmout žádné zásadní stanovisko. Citované ustanovení zakládá možnost (nikoliv povinnost) dovolacího soudu změnit napadené rozhodnutí odvolacího soudu, ovšem za současného splnění podmínky nesprávného rozhodnutí odvolacího soudu a především skutečnosti, že je na základě dosavadních výsledků řízení vůbec možno o věci takto rozhodnout. Je pravdou, že taková pravomoc dovolacího soudu dříve v občanském soudním řádu zakotvena nebyla a že může být z teoretického hlediska poněkud v rozporu s ideální představou Nejvyššího soudu jako soudu pouze kasačního. Je-li po mnohaletém soudním sporu věc předložena Nejvyššímu soudu k rozhodnutí o dovolání a jsou-li dosavadní zjištění taková, že umožňují věc prostřednictvím změny rozhodnutí odvolacího soudu definitivně rozhodnout, nebylo by pravděpodobně v zájmu účastníků řízení ani v souladu s obecným požadavkem rychlosti a hospodárnosti soudního řízení, aby bylo možné pouze zrušit napadené rozhodnutí odvolacího soudu, či dokonce i soudu prvního stupně a věc tak vrátit na úplný počátek. Z tohoto úhlu pohledu by zřejmě ustanovení § 243d písm. b) o. s. ř. mohlo v ústavněprávním přezkumu Ústavního soudu obstát.

10. Stěžovatelé v replice ze dne 21. 10. 2016 na vyjádření dovolacího soudu ze dne 9. 2. 2016 k ústavní stížnosti vyjádřili nesouhlas s úvahou dovolacího soudu, že na straně poškozené se vyskytly nepominutelné skutečnosti jak dobrovolnosti její činnosti bez předchozí dohody s kterýmkoliv z žalovaných, tak nedostatečného zajištění při současné vědomosti její nebezpečnosti, které soudy nižšího stupně dostatečně nezohlednily. Dovolací soud nepostupoval správně, pokud shledal spoluzavinění poškozené na vzniklé škodě. Stěžovatelé dále uvedli, že důvodem ústavní stížnosti není přezkum právních závěrů o spoluzavinění učiněných dovolacím soudem, ale překvapivost a nepředvídatelnost rozhodnutí dovolacího soudu daná tím, že dovolací soud změnil rozhodnutí soudů nižších stupňů bez předchozího ústního jednání, a dále nedostatečná soudcovská úvaha, na jejímž základě dovolací soud ke změně rozhodnutí soudů nižších stupňů dospěl.

11. Stěžovatelé nesouhlasili ani s vyjádřením dovolacího soudu k návrhu na zrušení ustanovení § 243d písm. b) o. s. ř., zejména s tvrzením o nutnosti přihlédnout k účelu předmětného ustanovení, neboť požadavek rychlosti a hospodárnosti soudního řízení nemůže vést k zásahu do základních práv a svobod, a popírá zásadu přímosti soudního řízení.

V.

Posouzení podmínek řízení

12. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpali zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

13. V části směřující proti výroku II napadeného rozsudku je ústavní stížnost nepřijatelná jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, neboť tento výrok se stěžovatelů bezprostředně netýká.

14. V části směřující proti nákladovému výroku III napadeného rozsudku je ústavní stížnost nepřijatelná podle § 43 odst. 1 písm. e) cit. zákona, neboť nesměruje proti konečnému rozhodnutí; v této části nebyly tudíž vyčerpány všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

VI.

Upuštění od ústního jednání

15. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, protože od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VII.

Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud shledal ústavní stížnost v projednatelné části opodstatněnou z následujících důvodů.

17. Stěžovatelé tvrdili, že dovolací soud porušil základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny tím, že jeho rozhodnutí bylo překvapivé, nepředvídatelné a neočekávané, a nebylo dostatečně odůvodněné.

Relevantní zákonná úprava

18. Dovolací soud při změně napadeného rozsudku odvolacího soudu postupoval podle ustanovení § 243d o. s. ř., jež zní takto:

„§ 243d

Nepostupoval-li podle § 243c, dovolací soud

- a) dovolání zamítne, dojde-li k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné, nebo*
- b) může rozhodnutí odvolacího soudu změnit, jestliže odvolací soud rozhodl nesprávně a jestliže dosavadní výsledky řízení ukazují, že je možné o věci rozhodnout.“*

19. Citované ustanovení § 243d bylo do občanského soudního řádu vloženo zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s účinností od 1. 1. 2013. Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely o. s. ř. (Poslanecká sněmovna, VI. volební období, tisk 686/0), v části nadepsané „Koncepční změna institutu dovolání za účelem vyřešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu...“ se na str. 20 uvádí, že „V zájmu urychlení řízení není třeba vždy trvat na uplatnění čistě kasačního systému. Má-li věc uzavřít Nejvyšší soud jako dovolací soud svým (měnicím) rozhodnutím, není tu místo k pouze formálnímu zrušování rozhodnutí odvolacího soudu, při němž je stejně nepochybné, jak má být věc v dalším řízení rozhodnuta.“

20. Ústavní soud je toho názoru, že ustanovení § 243d o. s. ř. samo o sobě nelze označit za ustanovení protiústavní. Při jeho aplikaci však nelze odhlédnout od ústavních požadavků spravedlivého procesu, zejména požadavku, aby veškerá konečná rozhodnutí soudů ve věci samé byla přijímána při respektování práva na kontradiktorní řízení; každá ze stran musí zásadně mít možnost nejen předložit důkazy a argumenty, které považuje za nutné, aby její požadavky uspěly, ale také možnost seznámit se všemi důkazy a vznést k nim připomínky za účelem ovlivnit rozhodnutí soudu. Z principu kontradiktornosti vyplývá, že rozhodnutí soudu nemůže být založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskusi. Nemůže být založeno ani na skutečnostech, které jsou známy jen soudci, ale nebyly prodiskutovány stranami. (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 3. 1997 ve věci *Mantovanelli proti Francii*, stížnost č. 21497/93, bod 33; dostupný na <http://hudoc.echr.coe.int>)

21. Odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku ze dne 12. 6. 2014 č. j. 12 Co 74/2014-597 uvedl, že nalézací soud se s otázkou spoluzavinění poškozené řádně vypořádal, pokud při aplikaci ustanovení § 444 občanského zákoníku dospěl k závěru, že v tomto konkrétním případě nelze spoluzavinění poškozené shledat. Nalézací soud podle názoru odvolacího soudu postupoval v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu České republiky.

22. Pokud za takové konkrétní situace dovolací soud, aniž by otázku existence a míry spoluzavinění poškozené učinil předmětem kontradiktorní diskuse stran, dospěl ohledně prokázání protiprávního jednání poškozené k opačnému závěru než soud nalézací a soud odvolací, porušil tím výše zmíněné požadavky spravedlivého procesu plynoucí z čl. 38 odst. 2 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

23. Ústavní soud neshledal důvod k přerušení řízení a postoupení návrhu stěžovatelů na zrušení ustanovení § 243d písm. b) plénu ve smyslu ustanovení § 78 zákona o Ústavním soudu. V oblasti kontroly norem Ústavní soud již dříve zaujal výkladové stanovisko [srov. nálezn ze dne 26. 3. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 48/95 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.)], podle kterého „*v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy a druhá je s nimi v rozporu, není dán důvod pro zrušení tohoto ustanovení. Úkolem soudů je interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem.*“ Ústavní soud přezkoumal napadené ustanovení z hlediska tvrzené neústavnosti a vycházej ze shora citovaného interpretačního pravidla, dospěl k závěru, že návrhem dotčené ustanovení občanského soudního řádu může být interpretováno způsobem, který nezkrátí ústavní procesní práva účastníků sporu; proto byl návrh na jejich zrušení pro zjevnou neopodstatněnost odmítnut.

24. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podané ústavní stížnosti zčásti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, zčásti ji odmítl podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. c) a e) cit. zákona, a návrh s ní spojený odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. b) cit. zákona, a to mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků.

P o u č e n í: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. února 2017

Vladimír Sládeček
předseda senátu Ústavního soudu